

Zemské desky (ZD) (tabulae terrare)

Zemské desky jsou úřední knihy (písemnosti), které byly vedeny při zemském soudu. Zde se projednávaly a zapisovaly (vkládaly) majetkové převody, ale také spory a žaloby urozených. Poprvé se objevují za vlády Přemysla Otakara II., a to v Čechách, snad souběžně nebo o něco později vznikají zemské desky na Moravě.

Zápisy (vklady) do zemských desk měly zjednodušit úřední agendu, zejména pak majetkové transakce. Byly vedeny v kvaternech, jejich funkci dnes plní katastrální úřady a výpisy z katastru nemovitostí.

Čechy:

Zpočátku byly vedeny jen desky půhonné (půhon – obeslání obžalovaného před soud v majetkoprávních a trestních záležitostech), později přibyly desky trhové (změny vlastnictví svobodné půdy), desky zápisné, které za Karla IV. evidovaly dluhy a desky památné, jež vznikly v pozdním středověku za vlády Vladislava II. Jagellonského a evidovaly případy z let, kdy nezasedal zemský soud (zejména za husitských válek)

České zemské desky byly uloženy na Pražském hradě a vyjma jediného půhonného kvaternu z let 1316-1325 shořely za požáru v roce 1541.

ZD byly až do konce 18. století řazeny v časové posloupnosti, v roce 1848 zmizel rozdíl mezi svobodným (alodním) majetkem a poddanským, který byl evidován v pozemkových knihách.

Originály jsou dnes uloženy v Národním archivu v Praze.

Edice:

Burdová, P.: *Desky zemské. Ukázky a rozbor vkladů nejstarších desek*. Praha 1984.

Emler, J. (ed.): *Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých. 1.-2.* Praha 1870-1872 (online CMS).

Morava (ZDB, ZDO):

MZD vedeny patrně již ve druhé polovině 13. století, ale nedochovaly se.

V roce 1348 Karel IV. obnovil MZD podle českého vzoru, když zřídil kvaterny půhonné, nálezové a desky trhové. Odtud dochovány v nepřetržité řadě.

Zvláštnosti moravského vývoje jsou dány vedením MZD ve dvou řadách, Brněnské a Olomoucké, a to proto, že zemský soud zasedal buď v Brně, nebo v Olomouci. Ke sjednocení došlo v roce 1642, kdy byl zemský soud přenesen do Brna.

MZD jsou dnes uloženy v Moravském zemském archivu v Brně.

(Zemské desky krnovské, opavské a těšínské pak v Zemském archivu v Opavě)

Edice:

Chlumecký, P., Chytil, J., Demuth, K. (eds.): *Die Landtafel des Markgrafthums Mährens*. Brünn 1856.

Kalina, T. (ed.): *Moravské zemské desky. Kraj brněnský II. 1480-1566*. Praha 1950.

Matějtek, F. (ed.): *Moravské zemské desky. Kraj olomoucký II. 1480-1566*. Brno 1947.

Literatura:

Burdová, Pavla: *Desky zemské království českého*. Praha 1990.

Hlaváček, Ivan – Kašpar, Jaroslav – Nový, Rostislav: *Vademecum pomocných věd historických*. Praha 1997.